

Witold Matejko¹

ORCID ID: 0009-0001-5362-244X

REKOMPENSATA ZA KOSZTY ODZYSKIWANIA NALEŻNOŚCI

– WYBRANE ZAGADNIENIA

ABSTRACT

Compensation for recovery costs – selected issues

The subject of consideration is the right of the creditor to demand a flat-rate compensation for recovery costs from the debtor, established in the Act on Prevention of Excessive Delays in Commercial Transactions. Since its introduction into the Polish legal order, this right has given rise to significant interpretative doubts, particularly concerning the prerequisites for rendering the compensation immediately due and payable, the debtor's ability to defend against this claim, and the issue of including the compensation in the costs of the lawsuit or in the value of the subject matter of the dispute in court proceedings. These doubts, in the author's opinion, are largely due to the shortcomings of the legal regulation of compensation, which does not include in its scope many important issues, as well as its highly autonomous nature, which in turn prevents the analogous application of solutions concerning other legal institutions.

Keywords: compensation for recovery costs, commercial transactions, delay, pay period, interest rates for the delay, Act on Prevention of Excessive Delays in Commercial Transactions

---

¹ Radca prawny przy Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Toruniu.

Słowa kluczowe: rekompensata za koszty odzyskiwania należności, transakcje handlowe, opóźnienie, termin płatności, odsetki za opóźnienie, ustawa o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych

1. Wstęp

Uprawnienie wierzyciela do dochodzenia od dłużnika zryczałtowanej kwoty rekompensaty za koszty odzyskiwania należności w transakcjach handlowych zostało wprowadzone do polskiego porządku prawnego ustawą z dnia 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (obecnie: o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych, dalej: u.t.h.)². Zgodnie z art. 10 ust. 1 u.t.h. w pierwotnym brzmieniu wierzycielowi od dnia nabycia uprawnienia do odsetek ustawowych za opóźnienie w transakcjach handlowych przysługuje od dłużnika, bez wezwania, równowartość kwoty 40 euro, która to kwota stanowi rekompensatę za koszty odzyskiwania należności. Zgodnie z art. 10 ust. 2 u.t.h. oprócz rekompensaty wierzycielowi przysługuje również zwrot, w uzasadnionej wysokości, poniesionych kosztów odzyskiwania należności przewyższających kwotę rekompensaty. Przepis art. 10 u.t.h. stanowi implementację do polskiego porządku prawnego art. 6 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/UE w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych³.

Przepis art. 10 u.t.h. był dotychczas dwukrotnie nowelizowany. Ustawą z dnia 9 października 2015 r.⁴ (dalej: nowelizacja z 2015 r.) dodano ust. 3 precyzujący, że uprawnienie do rekompensaty przysługuje wierzycielowi od jednej transakcji handlowej. Ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia zatorów płatniczych⁵ (dalej: u.o.z.p.) wprowadzono w art. 10 ust. 1 u.t.h. uzależnienie wysokości rekompensaty od wysokości należności, w związku z którą jest naliczana – rekompensata odtąd stanowić może równowartość 40, 70 lub 100 euro. Dodano ponadto art. 10 ust. 4, zgodnie z którym roszczenie o zapłatę rekompensaty nie może być zbyte.

Od czasu wprowadzenia roszczenia o zapłatę rekompensaty do polskiego systemu prawnego stało się ono nieodłącznym elementem spraw o zapłatę pomiędzy przedsiębiorcami. Pomimo obowiązywania od niemal dekady przepisy dotyczące rekompensaty nadal budzą jednak wątpliwości interpretacyjne. Problemy stwarzają w szczególności kwestie: czy roszczenie wierzyciela jest uzależnione od faktycznego poniesienia kosztów odzyskiwania należności? Czy i jakie dłużnik posiada możliwości obrony przed żądaniem zapłaty rekompensaty i jakie może przeciwko niemu podnosić zarzuty? Czy rekompensata powinna być zaliczona na poczet kosztów procesu zasądzonych

² Ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych, t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 893.

³ Dz.U. UE. L. 2011.48.1.

⁴ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2015 r. poz. 1830.

⁵ Dz.U. z 2019 r. poz. 1649.

w postępowaniu cywilnymi i czy powinna być dodana do wartości przedmiotu sporu? Czy od kwoty rekompensaty wierzyciel może żądać odsetek za opóźnienie? Ponadto wprowadzona na mocy u.o.z.p. zasada niezbywalności rekompensaty rodzi pytanie o ważność umów cesji tego roszczenia. Odpowiedź na postawione powyżej pytania ma istotne znaczenie z punktu widzenia praktyki w postępowaniach o zapłatę. Opracowanie niniejsze ma na celu analizę powyższych zagadnień w oparciu o wykładnię przepisów (w szczególności art. 10 u.t.h.) i rozważenie stanowisk wyrażonych dotychczas w literaturze i orzecznictwie.

2. Represyjna i odszkodowawcza funkcja rekompensaty

W doktrynie i orzecznictwie wyrażono rozbieżne odpowiedzi na pytanie, czy roszczenie wierzyciela o zapłatę rekompensaty uzależnione jest od faktycznego poniesienia przez wierzyciela kosztów odzyskiwania należności. Pytanie to zmierza do określenia charakteru i funkcji rekompensaty – czy jest to roszczenie odszkodowawcze, czy jedynie dodatkowa sankcja mająca stanowić dolegliwość dla niesumienego dłużnika.

Za tezę o represyjnym charakterze rekompensaty opowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 11 grudnia 2015 r., III CZP 94/15, w której wprost określił rekompensatę mianem „sankcji” i stwierdził, że: „rekompensata za koszty odzyskiwania należności w wysokości 40 euro [...] przysługuje wierzycielowi bez konieczności wykazania, że koszty te zostały poniesione [...]. Przewidziane w art. 10 u.t.z.t.h. uprawnienie wierzyciela jest oderwane od spełnienia przez niego dodatkowych warunków, poza tym że spełnił swoje świadczenie oraz nabył prawo do żądania odsetek. Jest to uprawnienie, które nie zależy od tego, czy wierzyciel poniósł w konkretnej sytuacji jakiegokolwiek uszczerbek związany ze spełnieniem przez dłużnika jego świadczenia z opóźnieniem. O tym świadczą przynajmniej dwie okoliczności; ustawodawca wyraźnie stwierdza, że chodzi o rekompensatę rozumianą nie jako wyrównanie konkretnego uszczerbku, który wierzyciel musi wykazać, ale jako zryczałtowaną rekompensatę za koszty, które musi on ponieść w związku z odzyskiwaniem należności”⁶.

W glosie aprobującej do ww. orzeczenia Sławomir Czarnow stwierdził, że trudno znaleźć argumenty za uznaniem rekompensaty za odszkodowanie z tytułu faktycznie poniesionych kosztów, wierzyciel nie musi więc wykazywać ich poniesienia⁷. Stanowisko takie podziela Jerzy Paweł Naworski: „Poprawna wykładnia unormowania prowadzi do wniosku, że wierzyciela nie obciąża obowiązek wykazania poniesienia konkretnych kosztów odzyskiwania należności ani nawet podjęcia zmierzających w tym kierunku działań. Jedyną przesłanką jego zastosowania jest przysługiwanie wierzycielowi w stosunku do dłużnika uprawnienia do ustawowych odsetek za opóźnienie w transakcjach

⁶ III CZP 94/15, OSNC 2017/1/5; tak również wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2017 r., V CSK 660/16, LEX nr 2350004.

⁷ S. Czarnow, *Rekompensata za koszty odzyskiwania należności – odszkodowanie czy sankcja? Glosa do uchwały SN z dnia 11 grudnia 2015 r., III CZP 94/15*, „Orzecznictwo w Sprawach Samorządowych” 2017, nr 1.

handlowych. Celem instytucji z art. 10 ust. 1 u.t.z. było zwiększenie dolegliwości wobec dłużnika, który nie spełnił świadczenia w terminie⁸. Również zdaniem Patrycji Dolniak uprawnienie do rekompensaty powstanie automatycznie wraz z popadnięciem dłużnika w opóźnienie⁹.

W piśmiennictwie przedstawiono również argumentację wskazującą na odszkodowawczą funkcję rekompensaty. Piotr Fik i Piotr Staszczuk stwierdzili, że „wbrew literalnej wykładni art. 10 ust. 1 u.t.h. wydaje się, że możliwość domagania się kwoty 40 euro za okresy, w których świadczenie stało się wymagalne, jest uwarunkowane od wykazania przez wierzyciela [...], że poniósł w istocie jakieś koszty związane z windykacją wierzytelności”. Za taką wykładnią przemawiać ma treść pkt 19 motywów dyrektywy 2011/7/UE, w którym mowa o „uczciwej rekompensacie za ponoszone przez wierzyciela koszty odzyskiwania należności”, co zdaniem Piotra Fika i Piotra Staszczuka oznacza jej uwarunkowanie od realnego istnienia tych kosztów. Do wniosku tego prowadzić ma również samo użycie słowa „rekompensata”, którego zwykle znaczenie sugeruje kompensacyjny charakter roszczenia¹⁰. Zdaniem Justyny Kaźmierczak przyznanie wierzycielowi roszczenia mającego charakter sankcji karnej nie znajduje uzasadnienia wykładni celowościowej przepisu art. 10 ust. 1 u.t.h., a tworzenie instytucji mających na celu wyłącznie represję jest sprzeczne z aksjologią prawa cywilnego¹¹. Z kolei według Łukasza Kozakiewicza chociaż celem rekompensaty jest dyscyplinowanie dłużników, to warunkiem jej dochodzenia jest podjęcie przez wierzyciela czynności windykacyjnych. Nie jest jednak wymagane poniesienie przez wierzyciela kosztów z tego tytułu lub wykazanie ich poniesienia¹². Stanowisko to podziela Szymon Gołębiowski: „Z dokumentacji prac nad projektem dyrektywy 2011/7/UE wynika, że autorzy projektu przy ustalaniu stałej kwoty brali pod uwagę minimalne koszty, jakie zwykle wiążą się z odzyskiwaniem zaległej płatności. Wykładnia historyczna wyraźnie zatem wskazuje, że roszczenie to jest zależne od dochodzenia należności przez wierzyciela. Wydaje się zatem, że jest ono należne tylko w przypadku podjęcia przez wierzyciela jakichkolwiek działań w celu odzyskania należności”¹³.

W orzecznictwie również wyrażono poparcie dla takiego stanowiska. Sąd Okręgowy w Koszalinie w wyroku z dnia 17 lutego 2015 r. uznał, że jeżeli w konkretnym stanie faktycznym brak było podstaw do podejmowania przez wierzyciela jakichkolwiek

8 J.P. Naworski, *Wykładnia art. 10 ust. 1 ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych – zagadnienia wybrane*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2019, nr 3, s. 14.

9 P. Dolniak, *Przeciwdziałanie nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 104–105.

10 P. Fik, P. Staszczuk, *Wątpliwości dotyczące możliwości dochodzenia rekompensaty za koszty odzyskiwania należności na podstawie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, „Przegląd Sądowy” 2015, nr 7–8, s. 122.

11 J. Kaźmierczak, *Rekompensata za koszty odzyskiwania należności – uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z 11.12.2015 r., III CZP 94/15*, „Przegląd Sądowy” 2020, nr 2, s. 84.

12 Ł. Kozakiewicz, *Rekompensata kosztów odzyskiwania należności na podstawie art. 10 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2017, nr 1, s. 88–90.

13 S. Gołębiowski, *Nowe instrumenty zwalczania opóźnień płatności w ustawie o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 1, s. 42.

czynności windykacyjnych, a wierzyciel nie wykazał podjęcia takich czynności, to nie nabywa on prawa do rekompensaty¹⁴. Podobne poglądy wyraziły Sąd Okręgowy w Szczecinie¹⁵ i Sąd Okręgowy w Łodzi¹⁶.

Argumentacja powyższa, odwołująca się głównie do względów funkcjonalnych i historycznych, jest jednak nieprzekonująca. Rezultatem odwołania się do tych metod wykładni jest obciążenie wierzyciela dodatkowymi obowiązkami, które nie wynikają z ustawy, lub nawet zanegowanie roszczenia, które ustawa wprost wierzycielowi przyznaje. Treść art. 10 ust. 1 u.t.h. nie pozostawia wątpliwości, że jedyną przesłanką nabywania przez wierzyciela prawa do żądania zapłaty rekompensaty jest uzyskanie przez niego prawa do odsetek ustawowych za opóźnienie w transakcjach handlowych. Uprawnienie do naliczania tych odsetek wierzyciel nabywa, jeżeli spełnił swoje zobowiązanie, a nie otrzymał od dłużnika zapłaty w umówionym terminie (art. 7 ust. 1 i art. 8 ust. 1 u.t.h.). Brak jest w treści przepisów ustawy przesłanek pozwalających na uzależnienie roszczenia wierzyciela o rekompensatę od faktycznego podjęcia przez niego czynności windykacyjnych czy tym bardziej na obciążanie wierzyciela obowiązkiem wykazania poniesienia związanych z tym kosztów.

Ponadto zdaniem Piotra Fika i Piotra Staszczyka za uwarunkowaniem prawa do rekompensaty od podjęcia czynności windykacyjnych przemawia art. 485 § 2a Kodeksu postępowania cywilnego¹⁷ (dalej: k.p.c.) po nowelizacji, która weszła w życie 28 kwietnia 2013 r. (na mocy przepisów zawartych w u.t.h.). Przepis ten stanowi, że sąd wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie załączonej do pozwu umowy, dowodu spełnienia wzajemnego świadczenia niepieniężnego, dowodu doręczenia dłużnikowi faktury lub rachunku, jeżeli powód dochodzi zapłaty świadczenia pieniężnego, odsetek w transakcjach handlowych lub rekompensaty, oraz na podstawie dokumentów potwierdzających poniesienie kosztów odzyskiwania należności, jeżeli powód dochodzi zwrotu kosztów przewyższających rekompensatę, o których mowa w art. 10 ust. 2 u.t.h. Autorzy wywodzą, że skoro sąd może zasądzić na rzecz wierzyciela rekompensatę tylko na podstawie faktury lub rachunku wykazujących koszty poniesione na dochodzenie roszczenia, to dłużnik jest zobowiązany do zapłaty rekompensaty tylko wówczas, gdy wierzyciel takie koszty rzeczywiście poniósł¹⁸.

Rozumowanie powyższe również nie zasługuje na aprobatę. Po pierwsze, przepis art. 485 § 2(1) k.p.c. jest regulacją procesową ustanawiającą przesłanki wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, a nie materialnoprawne przesłanki zasadności roszczenia dochodzonego w tym postępowaniu – na te ostatnie nie ma on żadnego wpływu, jak również nie ma wpływu na możliwość uznania tego samego żądania powoda w innym trybie postępowania, np. zwykłym lub upominawczym. Po drugie, jak słusznie wskazuje Jerzy Paweł Naworski, rozumowanie Piotra Fika i Piotra Staszczyka

¹⁴ Wyrok Sądu Okręgowego w Koszalinie z dnia 17 lutego 2015 r., VI Ga 8/15, LEX nr 1833828.

¹⁵ Wyrok Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 28 lipca 2015 r., VIII Ga 75/15, LEX nr 1839947.

¹⁶ Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 1 czerwca 2017 r., XIII Ga 451/17, LEX nr 2385822.

¹⁷ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.; komentowany przepis obecnie oznaczony jest w k.p.c. jako art. 485 § 2(1).

¹⁸ P. Fik, P. Staszczuk, *Wątpliwości...*, s. 123.

w tej kwestii jest błędne również z tego powodu, że zgodnie z art. 485 § 2(1) k.p.c. załączenie do pozwu dowodów poniesienia kosztów dochodzenia należności nie jest warunkiem zasądzenia w trybie nakazowym rekompensaty, lecz jedynie zwrotu kosztów przewyższających rekompensatę, o których mowa w art. 10 ust. 2. u.t.h.¹⁹

Wnioski powyższe nie oznaczają całkowitego zanegowania odszkodowawczej funkcji rekompensaty. Trudno nie zgodzić się z tym, że samo użycie nazwy „rekompensata”, jak i wskazanie w przepisie, że przysługuje ona „za koszty odzyskiwania należności”, sugeruje, że ma ona stanowić wyrównanie takich kosztów co do zasady leżących po stronie wierzyciela – jakkolwiek w konkretnych okolicznościach koszty te nie muszą faktycznie zostać poniesione. Przepis art. 10 ust. 2 u.t.h. uprawnia wierzyciela do dochodzenia od dłużnika, oprócz rekompensaty, zwrotu kosztów odzyskiwania należności przewyższających jej wysokość. Uprawnienie to ma charakter typowo odszkodowawczy – na zasadach ogólnych na wierzycielu spoczywa ciężar dowodu poniesienia takich kosztów, ich wysokości oraz tego, że były to koszty uzasadnione²⁰. W przypadku poniesienia przez wierzyciela kosztów odzyskiwania należności w rozmiarze przewyższającym rekompensatę wierzyciel może więc żądać rekompensaty oraz zwrotu nadwyżki, tj. kosztów przewyższających kwotę rekompensaty.

Można zatem stwierdzić, że rekompensata realizuje cele zbliżone do odszkodowawczych i stanowi niejako zryczałtowane odszkodowanie należne z mocy ustawy niezależnie od faktycznie poniesionych kosztów. Zasadne jest przypisanie rekompensacie mieszanego, represyjno-odszkodowawczego charakteru, choć kształt przyjętej w u.t.h. regulacji nadaje przeważająco represyjny charakter. Wniosek o kompensacyjnej funkcji rekompensaty nie może prowadzić do kreowania nieistniejących w ustawie przesłanek jej dochodzenia przez wierzyciela. Rekompensata przysługuje wierzycielowi bez konieczności wykazania, że jakiegokolwiek koszty odzyskiwania należności zostały przez niego poniesione. Wierzyciel musi wykazać poniesienie takich kosztów i ich wysokości tylko wówczas, gdy dochodzi od dłużnika zwrotu kosztów przewyższających kwotę rekompensaty.

3. Rekompensata a kara umowna

Represyjno-odszkodowawczy charakter rekompensaty skłania do porównania jej z karą umowną²¹. Kara umowna przysługuje wierzycielowi w oznaczonej wysokości w razie niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania przez dłużnika, lecz wierzyciel nie musi wykazywać wysokości poniesionej szkody (art. 483 i 484 Kodeksu

¹⁹ J.P. Naworski, *Wykładnia...*, s. 12.

²⁰ P. Dzienis, *Motywacyjna funkcja rekompensaty za koszty odzyskiwania należności w wysokości 40 euro w transakcjach handlowych a zasady słuszności – glosa do uchwały SN z 11.12.2015 r., III CZP 95/15*, „Glosa: Prawo Gospodarcze w Orzeczeniach i Komentarzach” 2017, nr 3 (172), s. 66; S. Czarnow, *Rekompensata...*, s. 103; P. Dolniak, *Przeciwdziałanie...*, s. 108–109.

²¹ Tak również: J. Kaźmierczak, *Rekompensata...*, s. 85; P. Fik, P. Staszczuk, *Wątpliwości...*, s. 125; Ł. Kozakiewicz, *Rekompensata...*, s. 89.

cywilnego²², dalej: k.c.). Pełni funkcję zarówno sankcji dla dłużnika, jak i zryczałtowanego odszkodowania²³. Kara umowna podlega ogólnemu reżimowi odpowiedzialności odszkodowawczej. Nie może stanowić wyłącznie sankcji dla dłużnika ani prowadzić do nieuzasadnionego wzbogacenia wierzyciela²⁴.

Rekompensata z art. 10 ust. 1 u.t.h. również stanowi zryczałtowaną kwotę, jakiej wierzyciel może żądać „za koszty odzyskiwania należności”, ale nie musi wykazywać poniesienia tych kosztów, a jedynie sam fakt zaistnienia okoliczności, z którymi ustawa wiąże jego uprawnienie do dochodzenia rekompensaty. Przepis art. 10 ust. 2 u.t.h. nosi natomiast wyraźne podobieństwo do, powszechnie spotykanej w stosunkach umownych, klauzuli pełnego odszkodowania, pozwalającej wierzycielowi na żądanie naprawienia szkody w zakresie przekraczającym wysokość kary umownej. Zapłacona przez dłużnika kara umowna podlega zaliczeniu na pokrycie pełnej wysokości szkody.

Porównanie rekompensaty z karą umowną ma jednak czysto teoretyczny charakter i nie rodzi w praktyce żadnych konsekwencji. Rekompensata niewątpliwie nie jest karą umowną ani też nie istnieje żadna podstawa prawna do stosowania do niej odpowiednio przepisów dotyczących kary umownej. Podstawy takiej nie może stanowić art. 485 k.c. (tzw. kara ustawowa), gdyż mowa w nim o sumie zastrzeżonej na rzecz wierzyciela w ustawie na wypadek niewykonania lub nienależytego wykonania przez dłużnika zobowiązania pieniężnego – obowiązek zapłaty rekompensaty jest natomiast rezultatem opóźnienia w wykonaniu świadczenia pieniężnego.

4. Obrona dłużnika

Rozważania powyższe skłaniają do pytania, czy dłużnikowi przysługują jakiegokolwiek uprawnienia do obrony przed roszczeniem wierzyciela o zapłatę rekompensaty. W przypadku kary umownej dłużnik może bronić się zarzutem jej rażącego wygórowania (art. 484 § 2 k.c., tzw. miarkowanie) lub nieponoszenia winy kontraktowej, na zasadzie art. 471 k.c. *in fine*²⁵. Przepisy u.t.h. nie wyposażają jednak dłużnika w jakiegokolwiek środki obrony przed roszczeniem o zapłatę rekompensaty. W praktyce nietrudno sobie wyobrazić sytuację, gdy żądanie zapłaty rekompensaty będzie trudne do pogodzenia z zasadami słuszności. W szczególności dotyczy to nieznacznego opóźnienia dłużnika lub istotnej dysproporcji pomiędzy wysokością rekompensaty a wysokością należności z transakcji handlowej, w związku z którą jest naliczana.

W powołanej wcześniej uchwale z dnia 11 grudnia 2015 r. Sąd Najwyższy wskazał, że w okolicznościach konkretnej sprawy sąd orzekający może zbadać, czy żądając zapłaty

22 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.

23 Zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 września 2013 r., I CSK 748/12, OSNC 2014/6/67; R. Tanajewska, kom. do art. 483 k.c., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, Warszawa 2019, s. 885.

24 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2014 r., V CSK 45/13, OSP 2015/6/56; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 28 września 2010 r., V ACa 267/10, LEX nr 785490; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 12 marca 2020 r., V AGa 117/19, LEX nr 3029854.

25 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2007 r. III CSK 234/07, LEX nr 487539.

rekompensaty, wierzyciel nie nadużywa przyznanego mu prawa (art. 5 k.c.)²⁶. Do poglądu takiego przychyliła się Patrycja Dolniak, podkreślając jednocześnie, że możliwość uznania roszczenia wierzyciela o zapłatę rekompensaty za nadużycie prawa powinna być ograniczona do wyjątkowych przypadków związanych z minimalnym opóźnieniem lub nagannym zachowaniem wierzyciela. Samoistną przyczyną odstąpienia od przyznania wierzycielowi rekompensaty zdaniem Patrycji Dolniak nie powinna być natomiast okoliczność nieponiesienia przez wierzyciela kosztów odzyskiwania należności²⁷. Zdaniem Pawła Dzienisa możliwe jest uznanie, że wierzyciel dopuszcza się nadużycia prawa podmiotowego, gdy nie poniósł kosztów odzyskiwania należności, gdy koszty te są znikome lub gdy opóźnienie w płatności było niewielkie²⁸.

Sąd Okręgowy w Koszalinie, w przywoływanym już orzeczeniu z 17 lutego 2015 r., uznał, że wierzycielowi nie przysługuje prawo do rekompensaty za koszty odzyskiwania należności w sytuacji, gdy opóźnienie dłużnika wynosiło jeden dzień, brak było podstaw do podjęcia przez wierzyciela jakichkolwiek czynności windykacyjnych, a wierzyciel nie podjął żadnej inicjatywy w celu wykazania ich wyniesienia. W wyroku tym sąd wprost odstąpił od oceny roszczenia wierzyciela przez pryzmat art. 5 k.c. i przyjął, że wierzyciel w ogóle nie nabył prawa do rekompensaty²⁹. Sąd Okręgowy w Olsztynie w wyroku z 31 maja 2019 r. uznał z kolei, że naliczenie skumulowanych kwot rekompensaty w kwocie przewyższającej ponad dziesięciokrotnie wysokość należnych wierzycielowi odsetek za opóźnienie wskazuje na istotne zaburzenie równowagi pomiędzy celem wprowadzenia rekompensaty a wagą naruszenia obowiązku terminowego spełnienia świadczenia i związanym z tym uszczerbkiem wierzyciela³⁰. Sąd Okręgowy w Szczecinie w wyroku z 13 czerwca 2018 r. stwierdził natomiast, że przyznanie wierzycielowi rekompensaty w wysokości niewspółmiernej do wartości należności byłoby sprzeczne ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego roszczenia³¹. Sąd Rejonowy w Elblągu w wyroku z 18 września 2020 r. ocenił żądanie rekompensaty jako nadużycie prawa w sytuacji, gdy wysokość rekompensaty była zbliżona do należności głównej, a także około 500 razy przekraczała wysokość należnych odsetek za opóźnienie³².

Z punktu widzenia zasad słuszności należałoby zgodzić się z tym, że wskazywane powyżej okoliczności (minimalne opóźnienie dłużnika, dysproporcja pomiędzy wysokością opóźnionej należności a kwotą rekompensaty) powinny pozwalać dłużnikowi na podjęcie obrony przed roszczeniem o zapłatę rekompensaty. Niezależnie od rozważań

²⁶ III CZP 94/15, OSNC 2017/1/5.

²⁷ P. Dolniak, *Przeciwdziałanie...*, s. 105.

²⁸ P. Dzienis, *Motywacyjna...*, s. 70.

²⁹ VI Ga 8/15, LEX nr 1833828.

³⁰ Wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 31 maja 2019 r., I C 31/19, LEX nr 2692549.

³¹ Wyrok Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 13 czerwca 2018 r., VIII Ga 205/18, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych, [http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/155515000004027_VIII_Ga_000205_2018_Uz_2018-06-13_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/155515000004027_VIII_Ga_000205_2018_Uz_2018-06-13_001) [dostęp: 15 czerwca 2022 r.].

³² Wyrok Sądu Rejonowego w Elblągu z 18 września 2020 r., V GC 1539/19, za: B. Draniewicz, *Przy serii faktur o niskiej wartości nie powinno się żądać rekompensaty od każdej z nich*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 8 grudnia 2020 r., <https://www.gazetaprawna.pl/firma-i-prawo/artykuly/8044933,faktury-rekompensata-odsetki-transakcje.html> [dostęp: 18 czerwca 2022 r.].

nad tym, czy rekompensata pełni funkcję bardziej represyjną, czy kompensacyjną, nie powinno budzić wątpliwości, że jej celem nie jest dodatkowe wzbogacenie wierzyciela. Problemem jest brak podstaw prawnych, które pozwalałyby na oddalenie roszczenia wierzyciela w takich sytuacjach.

Zgodzić należy się ze stanowiskiem przedstawionym w przywołanej powyżej uchwałę Sądu Najwyższego, że *de lege lata* jedyną taką podstawą jest art. 5 k.c. Jego stosowanie w praktyce rodzi jednak trudności. Po pierwsze, z uwagi na generalny charakter klauzuli niemożliwe jest określenie katalogu okoliczności prowadzących do pozbawienia wierzyciela prawa do żądania rekompensaty – w każdej indywidualnej sprawie sąd orzekający będzie musiał dokonywać niezależnej oceny, czy żądanie wierzyciela stanowi nadużycie prawa. Po drugie, stosowanie klauzuli z art. 5 k.c. podlega istotnym ograniczeniom. Ugruntowane jest stanowisko, że wymaga ogromnej ostrożności³³ i powinno mieć miejsce niezwykle rzadko, w przypadkach naprawdę wyjątkowych³⁴. Po trzecie, przeszkodą dla stosowania art. 5 k.c. do obrony przed roszczeniem o rekompensatę może być wypracowana w praktyce tzw. zasada czystych rąk, zgodnie z którą na naruszenie zasad współżycia społecznego nie może powoływać się ten, kto sam je naruszył. Tymczasem nieregulowanie należności w terminie również stanowi naruszenie tych zasad³⁵.

Nie ma jednak podstaw do generalnego wykluczenia możliwości powoływania się na art. 5 k.c. z uwagi na zasadę czystych rąk³⁶. Niezbędna jest indywidualna ocena zachowań obydwu stron w kontekście zgodności z zasadami współżycia społecznego, a w przypadku ich naruszenia przez obydwie – proporcji i relacji tych naruszeń³⁷. Należy również zauważyć, że przesłanką uznania roszczenia za nadużycie prawa na podstawie art. 5 k.c. może być jego sprzeczność z zasadami współżycia społecznego lub społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa, przy czym przesłanki te określono alternatywnie – zaistnienie tylko jednej z nich jest wystarczające do zastosowania art. 5 k.c.³⁸ Wydaje się, że obrona dłużnika przed żądaniem zapłaty rekompensaty polegać mogłaby raczej właśnie na powołaniu się na jego sprzeczność z przeznaczeniem (celem) tego roszczenia aniżeli z zasadami współżycia społecznego, choć tego drugiego również nie można wykluczyć. Zasada czystych rąk odnosi się tymczasem tylko do naruszenia zasad współżycia społecznego, a nie społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa³⁹.

Mając powyższe na uwadze, o ile wykładnia celowościowa art. 10 ust. 1 u.t.h. nie może prowadzić do uzależnienia roszczenia wierzyciela o zapłatę rekompensaty od

33 Zob. np. S. Kalus, kom. do art. 5 k.c., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna (art. 1–125)*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018, s. 39–40 i powoływane tam orzecznictwo.

34 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 1 czerwca 2015 r., I ACa 950/14, LEX nr 1754159.

35 P. Dolniak, *Przeciwdziałanie...*, s. 106; P. Dzienis, *Motywacyjna...*, s. 70; wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 14 października 2016 r., X Ga 421/16, LEX nr 2146683.

36 B. Janiszewska, kom. do art. 5 k.c., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, cz. 1. Art. 1–55(4)*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, s. 131.

37 A. Sylwestrzak, kom. do art. 5 k.c., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2022, s. 23; M. Pyziak-Szafnicka, kom. do art. 5 k.c., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014, s. 111; zob. także T. Justyński, *Nadużycie prawa w polskim prawie cywilnym*, Kraków 2000, s. 149–152.

38 B. Janiszewska, kom. do art. 5 k.c., [w:] *Kodeks...*, s. 123.

39 B. Janiszewska..., s. 130–131.

zaistnienia przesłanek innych niż określone w ustawie, o tyle wydaje się, że może ona stanowić punkt wyjścia do rozważenia, czy w konkretnym przypadku żądanie wierzyciela nie jest sprzeczne ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego roszczenia lub zasadami współżycia społecznego. Brak jakichkolwiek określonych w ustawie przesłanek uwolnienia się dłużnika od obowiązku zapłaty rekompensaty stanowi trudną do pogodzenia z zasadami słuszności lukę, a zastosowanie art. 5 k.c. stanowi *de lege lata* jedyny sposób jej wypełnienia. Z uwagi na wyjątkowy charakter tej regulacji wynikająca z tego ochrona dłużnika może się jednak okazać iluzoryczna, dlatego wskazane byłoby wprowadzenie do ustawy norm umożliwiających dłużnikowi obronę przed żądaniem wierzyciela w sytuacji, gdy byłoby ono nieuzasadnione lub nieproporcjonalne. Przykładowym rozwiązaniem mogłoby być wprowadzenie wprost w u.t.h. przepisu określającego okoliczności wyłączające obowiązek zapłaty rekompensaty bądź też wprowadzenie w tym zakresie możliwości odpowiedniego zastosowania przepisów o karach umownych.

5. Rekompensata a koszty procesu

Zaliczenie rekompensaty, zgodnie z art. 10 ust. 2 u.t.h., na poczet ogółu rzeczywiście poniesionych przez wierzyciela kosztów odzyskiwania należności prowadzi do pytania, czy za koszty te uznaje się również koszty postępowania sądowego poniesione w sprawie o zapłatę należności, a tym samym, czy rekompensata podlega zaliczeniu na zasadzoności w takiej sprawie zwrot kosztów procesu. Przepis art. 10 ust. 2 u.t.h. w pierwotnym brzmieniu wprost odwoływał się do kosztów procesu i stanowił, że w przypadku gdy koszty odzyskiwania należności przekraczają kwotę rekompensaty, wierzycielowi przysługuje zwrot tych kosztów, w tym kosztów postępowania sądowego pomniejszych o tę kwotę. Nowelizacją z 2015 r. wyeliminowano jednak z tego przepisu odwołanie do kosztów postępowania sądowego. Za składnik kosztów postępowania sądowego kwotę rekompensaty uznali Piotr Fik i Piotr Staszczuk⁴⁰, należy jednak mieć na uwadze, że stanowisko to zostało wyrażone przed wejściem w życie wspomnianej nowelizacji.

Na gruncie obecnego brzmienia art. 10 ust. 2 u.t.h. nie ma podstaw do przyjęcia, że rekompensata podlega zaliczeniu na poczet zwrotu kosztów procesu. Koszty procesu podlegają autonomicznej regulacji zawartej w k.p.c. i ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁴¹. Rekompensata została natomiast samoistnie uregulowana w u.t.h. Od czasu wejścia w życie nowelizacji z 2015 r. regulacje tych instytucji nie mają żadnego punktu styczności i nie odnoszą się do siebie wzajemnie. Brak jest zatem podstawy prawnej do zaliczania kwoty rekompensaty na poczet kosztów postępowania sądowego. Zgodzić należy się z Mateuszem Grochowskim, że zwrot kosztów procesu może być dochodzony przez wierzyciela na zasadach ogólnych, bez względu na inne koszty

⁴⁰ P. Fik, P. Staszczuk, *Wątpliwości...*, s. 122.

⁴¹ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1125 ze zm.

związane z dochodzeniem wierzytelności, a regulacja z art. 10 ust. 2 u.t.h. dotyczy materialnoprawnych reguł odpowiedzialności odszkodowawczej, a nie prawa procesowego⁴².

6. Rekompensata a wartość przedmiotu sporu

W przypadku dochodzenia zapłaty rekompensaty w postępowaniu sądowym wątpliwości wzbudza pytanie, czy kwota rekompensaty (przeliczona na złote) podlega wliczeniu do wartości przedmiotu sporu. Zgodnie z art. 20 k.p.c. do wartości przedmiotu sporu nie wlicza się odsetek, pożytków i kosztów żądanych obok roszczenia głównego. Zdaniem Szymona Gołębiowskiego i Łukasza Kozakiewicza rekompensata stanowi „koszt” w rozumieniu tego przepisu, wobec czego nie podlega ona wliczeniu do wartości przedmiotu sporu⁴³. W orzecznictwie do poglądu takiego przychylił się Sąd Rejonowy w Bartoszycach⁴⁴.

Stanowisko to nie wydaje się uzasadnione. „Kosztami” w rozumieniu art. 20 k.p.c. są koszty procesu lub koszty związane z realizacją roszczenia materialnoprawnego, np. koszty pokwitowania⁴⁵. Jak słusznie wywodzi Patrycja Dolniak, uprawnienie do rekompensaty powstaje *ex lege* z chwilą opóźnienia dłużnika i jest aktualne również w przypadku, gdy wierzyciel żadnych kosztów nie poniósł, kwota rekompensaty powinna zostać zatem doliczona do wartości przedmiotu sporu⁴⁶. Nie sposób uznać rekompensaty za „koszt”, skoro nie jest ona powiązana z faktycznym poniesieniem kosztów. Zasadne wydaje się uznanie, że rekompensata stanowi odrębne roszczenie wierzyciela, które, jakkolwiek jest związane z należnością główną, to nie stanowi żadnej z należności ubocznych, o których mowa w art. 20 k.p.c. Jeżeli rekompensata jest dochodzona jednocześnie z należnością główną, powinna wobec tego być doliczona do wartości przedmiotu sporu zgodnie z art. 21 k.p.c.

7. Kumulacja rekompensat

W przypadku dochodzenia przez wierzyciela od dłużnika zapłaty więcej niż jednej należności – co w praktyce oznacza najczęściej należności objęte więcej niż jedną fakturą – w praktyce często powstaje pytanie, czy wierzycielowi przysługuje prawo żądania

42 M. Grochowski, *Czy koszty dochodzenia należności w transakcjach handlowych obejmują koszty postępowania?*, „Monitor Prawniczy” 2017, nr 3, <https://czasopisma.beck.pl/monitor-prawniczy/artukul/czy-koszty-dochodzenia-naleznosci-w-transakcjach-handlowych-obejmuja-koszty-postepowania/> [dostęp: 15 czerwca 2022 r.]; tak również P. Dolniak, *Przeciwdziałanie...*, s. 110–111.

43 S. Gołębiowski, *Nowe instrumenty...*, s. 43. Ł. Kozakiewicz, *Rekompensata...*, s. 93.

44 Postanowienie Sądu Rejonowego w Bartoszycach z dnia 16 lipca 2020 r., I Nc 46/20, LEX 3040447.

45 E. Stefańska, kom. do art. 20 k.p.c., teza 4, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–477(16)*, red. M. Manowska, Warszawa 2021.

46 P. Dolniak, *Przeciwdziałanie...*, s. 113.

kwoty rekompensaty osobno od każdej faktury, czy też jednej rekompensaty od sumy dochodzonych należności.

Zgodnie z art. 10 ust. 3 u.t.h., wprowadzonym w nowelizacji z 2015 r., uprawnienie do rekompensaty przysługuje od transakcji handlowej. Transakcją handlową jest zgodnie z definicją z art. 4 pkt 1 u.t.h. umowa, której przedmiotem jest odpłatna dostawa towaru lub odpłatne świadczenie usługi, której stronami są podmioty wskazane w art. 2 u.t.h. Oznacza to, że co do zasady, wierzycielowi przysługuje jedna rekompensata od całości należności wynikających z jednego stosunku prawnego – jednej umowy, niezależnie od tego, iloma fakturami zostały one udokumentowane⁴⁷.

Zasada ta doznaje jednak wyłomu w art. 11 ust. 2 pkt 2 u.t.h., zgodnie z którym, jeżeli w umowie ustalono, że świadczenie pieniężne będzie spełniane w częściach, uprawnienie do rekompensaty przysługuje w stosunku do każdej niezapłaconej części. Jeżeli więc strony w umowie zastrzegły płatności częściowe, co dotyczyć może np. płatności w ratach lub świadczeń okresowych, np. czynszu najmu⁴⁸, to rekompensata będzie należna osobno od każdej z tych należności⁴⁹.

Zdaniem Szymona Gołębiowskiego, jeżeli wierzyciel w jednym postępowaniu sądowym dochodzi kilku roszczeń, zasadne jest przyjęcie możliwości tylko jednorazowego zasądzenia na jego rzecz rekompensaty⁵⁰. Niezależnie od oceny słuszności tego stanowiska według stanu prawnego w czasie jego wyrażenia (w 2015 r.) straciło ono aktualność wobec zmian w u.t.h. wprowadzonych nowelizacją z 2015 r. Skoro rekompensata przysługuje „od transakcji handlowej”, to wierzyciel, dochodząc w jednym postępowaniu od tego samego dłużnika kilku należności wynikających z różnych transakcji (np. kilku odrębnych umów sprzedaży), jest uprawniony do żądania rekompensaty od każdej z tych transakcji. Do żądania skumulowanych kwot rekompensaty wierzyciel będzie także uprawniony, dochodząc pozwem kilku należności częściowych z jednej transakcji, zgodnie z art. 11 ust. 2 pkt 2 u.t.h.

8. Niezbywalność roszczenia o rekompensatę

Od 1 stycznia 2020 r. na mocy art. 10 pkt 8 lit. c u.o.z.p. dodano do u.t.h. art. 10 u.t.h. ust. 4 stanowiący, że roszczenie o zapłatę rekompensaty nie może być zbyte. W rezultacie umowa cesji roszczenia o zapłatę rekompensaty będzie dotknięta wadą nieważności na podstawie art. 58 § 1 k.c. jako czynność sprzeczna z ustawą.

Wątpliwości stwarzają intertemporalne zasady stosowania tego zakazu. Zgodnie z art. 20 ust. 1 u.o.z.p. do transakcji handlowych zawartych przed dniem 1 stycznia 2020 r. stosuje się przepisy dotychczasowe. Zgodnie z art. 20 ust. 3 u.o.z.p. do rekompensaty, która

⁴⁷ P. Dolniak, *Przeciwdziałanie...*, s. 111.

⁴⁸ Na temat uznania umowy najmu za transakcję handlową w rozumieniu u.t.h. zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 sierpnia 2015 r., V CSK 668/14, LEX nr 3103249; P. Dolniak, *Przeciwdziałanie...*, s. 39.

⁴⁹ P. Fik, P. Staszczuk, *Wątpliwości...*, s. 120.

⁵⁰ S. Gołębiowski, *Nowe instrumenty...*, s. 42–43.

stała się wymagalna po dniu 1 stycznia 2020 r., stosuje się przepisy art. 10 ust. 1 i 1a u.t.h. w brzmieniu znowelizowanym.

Powyższe przepisy pozostawiają jednak lukę w zakresie stosowania art. 10 ust. 4 do roszczenia o rekompensatę, które stało się wymagalne przed 1 stycznia 2020 r., ale którego cesja miała miejsce po tej dacie. Jedynym przepisem intertemporalnym w u.o.z.p. dotyczącym bezpośrednio rekompensaty jest art. 20 ust. 3, ten jednak wyraźnie odwołuje się wyłącznie do znowelizowanych art. 10 ust. 1 i 1a u.t.h. – nie obejmuje zatem swoją dyspozycją art. 10 ust. 4. Z kolei art. 20 ust. 1 u.o.z.p. stanowi, że dotychczasowe przepisy stosuje się do transakcji handlowych zawartych przed 1 stycznia 2020 r. Przepisu tego jednak nie można zastosować do rekompensaty, gdyż stanowi on wyrażnie o „transakcjach handlowych”. Termin ten jest wyraźnie zdefiniowany w art. 4 pkt 1 u.t.h. i nie obejmuje on roszczeń będących następstwem transakcji, w tym roszczenia o rekompensatę⁵¹.

Żaden z przepisów przejściowych u.o.z.p. nie reguluje stosowania art. 10 ust. 4 u.t.h. Przepis ten należy więc zastosować na zasadach ogólnych do wszystkich zdarzeń prawnych, które mają miejsce po jego wejściu w życie. Umowa cesji roszczenia o rekompensatę za koszty odzyskiwania należności zawarta po 1 stycznia 2020 r. będzie dotknięta wadą nieważności niezależnie od tego, kiedy miała miejsce transakcja handlowa, z której roszczenie o rekompensatę wynikło i kiedy sama rekompensata stała się wymagalna.

9. Możliwość naliczania odsetek od rekompensaty

Roszczenie o zapłatę rekompensaty staje się wymagalne w pierwszym dniu opóźnienia dłużnika w zapłacie należności⁵². W rezultacie już w kolejnym dniu dłużnik popada w opóźnienie w zapłacie rekompensaty. Powstaje pytanie, czy w związku z tym wierzyciel uprawniony jest do żądania odsetek za opóźnienie od kwoty rekompensaty.

Prima facie możliwość taka wydaje się klócić z istotą tego roszczenia. Rekompensata sama w sobie jest bowiem następstwem z opóźnienia dłużnika, a roszczenie o jej zapłatę jest immanentnie związane z roszczeniem o zapłatę odsetek za opóźnienie od należności pieniężnej z transakcji handlowej. Umożliwienie wierzycielowi dochodzenia odsetek od rekompensaty kreowałoby więc kolejną dolegliwość dla dłużnika, który byłby zobowiązany do zapłaty odsetek za opóźnienie od należności głównej, rekompensaty oraz odsetek za opóźnienie od rekompensaty.

Sąd Okręgowy w Łodzi w wyroku z 12 stycznia 2018 r.⁵³ uznał, że nie ma podstaw do zasądzenia odsetek od kwoty rekompensaty, gdyż ma ona charakter zbliżony do kosztów sądowych, co do których naliczanie odsetek jest niedopuszczalne. Pomijając nawet to, że porównanie rekompensaty do kosztów procesu nie ma uzasadnienia (w powołanym

51 P. Dolniak, *Przeciwdziałanie...*, s. 111.

52 P. Dolniak ..., s. 104.

53 Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 12 stycznia 2018 r., XIII Ga 649/17, LEX nr 2504175.

orzeczeniu sąd również nie rozwija tego stwierdzenia)⁵⁴, to teza ta również straciła na aktualności z powodu wejścia w życie art. 98 § 1(1) k.p.c.⁵⁵, który uprawnia do żądania odsetek od kwoty zasądzonej tytułem zwrotu kosztów procesu. W dalszej części uzasadnienia Sąd Okręgowy w Łodzi stwierdza również, że dopuszczenie możliwości naliczania odsetek od rekompensaty prowadzi do nadmiernego obciążenia dłużnika i powstania piramidy roszczeń związanych z opóźnieniem.

Z tym ostatnim twierdzeniem trudno się nie zgodzić na gruncie zasad słuszności, lecz nie znajduje ono odzwierciedlenia w przepisach ustawy. Zgodnie z art. 481 § 1 k.c. jeżeli dłużnik opóźnia się ze świadczeniem pieniężnym, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia i brak jest podstawy pozwalającej na wyłączenie tego przepisu w stosunku do rekompensaty. Wobec powyższego *de lege lata* możliwe jest naliczanie odsetek za opóźnienie od kwoty rekompensaty. Należy się przy tym zgodzić z Patrycją Dolniak, że mogą to być jednak wyłącznie odsetki ustawowe za opóźnienie, o których mowa w art. 481 § 2 k.c., a nie odsetki ustawowe za opóźnienie w transakcjach handlowych przewidziane w art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 u.t.h. Rekompensata nie stanowi bowiem wynagrodzenia za dostawę towaru lub wykonanie usługi w transakcji handlowej, a tylko z takim świadczeniem u.t.h. wiąże obowiązek zapłaty odsetek za opóźnienie w transakcjach handlowych⁵⁶.

10. Podsumowanie

Podsumowując powyższe rozważania, postawić można następujące wnioski.

Wierzyciel jest uprawniony do żądania od dłużnika zapłaty rekompensaty za koszty odzyskiwania należności, jeżeli tylko uzyskał prawo żądania odsetek ustawowych za opóźnienie w transakcjach handlowych. Dla zasadności tego żądania nie jest istotne, czy wierzyciel podjął jakiegokolwiek czynności windykacyjne i czy rzeczywiście poniósł koszty w celu odzyskania należności.

Jeżeli zostały spełnione ustawowe przesłanki uprawniające wierzyciela do żądania rekompensaty, to *de lege lata* jedyną podstawą prawną obrony dłużnika przed takim żądaniem może być zarzut nadużycia prawa z art. 5 k.c. Oznacza to, że żądanie zapłaty rekompensaty może być oddalone jedynie w wyjątkowych sytuacjach, a dłużnik ma w praktyce niewielkie możliwości obrony przed tym roszczeniem. W orzecznictwie przypadki nadużycia prawa uznawano niewspółmierność wysokości rekompensaty do wartości powiązanej z nią należności lub do wysokości należnych wierzycielowi odsetek za opóźnienie. W praktyce w każdej indywidualnej sprawie sąd orzekający musi dokonać oceny, czy zostały spełnione przesłanki nadużycia prawa.

Rekompensata nie podlega zaliczeniu na poczet zwrotu kosztów procesu w postępowaniu sądowym, a zasądzony zwrot kosztów procesu nie powinien być pomniejszany

⁵⁴ P. Dolniak, *Przeciwdziałanie...*, s. 110.

⁵⁵ Z dniem 7 listopada 2019 r. na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2019 r. poz. 1469.

⁵⁶ P. Dolniak, *Przeciwdziałanie...*, s. 111.

o kwotę rekompensaty. Nie istnieje podstawa prawna do powiązania rekompensaty z kosztami procesu.

Rekompensata stanowi odrębne roszczenie wierzyciela, które jest powiązane z roszczeniem o zapłatę z transakcji handlowej, ale nie stanowi należności ubocznej w rozumieniu art. 20 k.p.c. Kwota rekompensaty powinna więc zostać doliczona do wartości przedmiotu sporu także wówczas, gdy jest dochodzona jednocześnie z należnością główną, na zasadzie art. 21 k.p.c.

Zgodnie z przepisami obowiązującymi od 1 stycznia 2020 r. roszczenie o zapłatę rekompensaty jest niezbywalne, wobec czego cesja tego roszczenia dokonana po tej dacie dotknięta jest wadą nieważności jako sprzeczna z ustawą. Nie ma przy tym znaczenia, kiedy miała miejsce transakcja handlowa, z którą powiązane jest roszczenie o zapłatę rekompensaty, ani kiedy roszczenie to stało się wymagalne.

Wierzyciel jest uprawniony także do żądania odsetek za opóźnienie od kwoty rekompensaty. Brak jest bowiem podstawy prawnej, która wyłączałaby zastosowanie art. 481 § 1 k.c. w stosunku do tego roszczenia.

Na marginesie powyższych rozważań warto stwierdzić, że znaczna część wątpliwości wokół rekompensaty – jej relacja do kosztów procesu, wartości przedmiotu sporu, kwestie naliczania odsetek i obrony dłużnika przed roszczeniem – wynika z faktu, że dotycząca rekompensaty regulacja prawna jest jednocześnie bardzo skromna i wysoce autonomiczna. Przepisy u.t.h. lakonicznie regulują instytucję rekompensaty i przesłanki powstania uprawnienia wierzyciela, podczas gdy w praktyce ich stosowania pojawiają się istotne zagadnienia pozostające całkowicie poza tą regulacją prawną. Autonomiczność tej instytucji oraz to, że jest ona wysoce specyficzna dla regulacji dotyczących opóźnień w transakcjach handlowych, uniemożliwia z kolei analogiczne stosowanie do rekompensaty przepisów dotyczących innych roszczeń i instytucji cywilnoprawnych o dłuższej i lepiej ugruntowanej praktyce ich stosowania.

Bibliografia

Literatura

- Czarnow S., *Rekompensata za koszty odzyskiwania należności – odszkodowanie czy sankcja? Glosa do uchwały SN z dnia 11 grudnia 2015 r., III CZP 94/15*, „Orzecznictwo w Sprawach Samorządowych” 2017, nr 1.
- Dolniak P., *Przeciwdziałanie nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Draniewicz B., *Przy serii faktur o niskiej wartości nie powinno się żądać rekompensaty od każdej z nich*, „Dziennik Gazeta Prawna” z 8 grudnia 2020 r., <https://www.gazetaprawna.pl/firma-i-prawo/artykuly/8044933,faktury-rekompensata-odsetki-transakcje.html>.
- Dzienia P., *Motywacyjna funkcja rekompensaty za koszty odzyskiwania należności w wysokości 40 euro w transakcjach handlowych a zasady słuszności – glosa do uchwały SN z 11.12.2015 r., III CZP 95/15*, „Glosa: Prawo Gospodarcze w Orzeczeniach i Komentarzach” 2017, nr 3.
- Fik P., Staszczuk P., *Wątpliwości dotyczące możliwości dochodzenia rekompensaty za koszty odzyskiwania należności na podstawie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, „Przegląd Sądowy” 2015, nr 7–8.
- Gołębiowski S., *Nowe instrumenty zwalczania opóźnień płatności w ustawie o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2015, nr 1.
- Grochowski M., *Czy koszty dochodzenia należności w transakcjach handlowych obejmują koszty postępowania?*, „Monitor Prawniczy” 2017, nr 3, <https://czasopisma.beck.pl/monitor-prawniczy/artikul/czy-koszty-dochodzenia-naleznosci-w-transakcjach-handlowych-obejmujaja-koszty-postepowania/>.
- Janiszewska B., komentarz do art. 5 k.c., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, cz. 1. Art. 1–55(4)*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021.
- Justyński T., *Nadużycie prawa w polskim prawie cywilnym*, Kraków 2000.
- Kalus S., komentarz do art. 5 k.c., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna (art. 1–125)*, red. M. Frasz, M. Habdas, Warszawa 2018.
- Kaźmierczak J., *Rekompensata za koszty odzyskiwania należności – uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z 11.12.2015 r., III CZP 94/15*, „Przegląd Sądowy” 2020, nr 2.
- Kozakiewicz Ł., *Rekompensata kosztów odzyskiwania należności na podstawie art. 10 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2017, nr 1.
- Naworski J.P., *Wykładnia art. 10 ust. 1 ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych – zagadnienia wybrane*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2019, nr 3.
- Pyziak-Szafnicka M., komentarz do art. 5 k.c., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2014.
- Stefańska E., komentarz do art. 20 k.p.c., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–477(16)*, red. M. Manowska, Warszawa 2021.
- Sylwestrzak A., komentarz do art. 5 k.c., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2022.

Tanajewska R., komentarz do art. 483 k.c., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, Warszawa 2019.

Orzecznictwo

Postanowienie Sądu Rejonowego w Bartoszycach z dnia 16 lipca 2020 r., I Nc 46/20, LEX 3040447.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2015 r., III CZP 94/15, OSNC 2017/1/5.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 12 marca 2020 r., V AGa 117/19, LEX nr 3029854.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 1 czerwca 2015 r., I ACa 950/14, LEX nr 1754159.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 28 września 2010 r., V ACa 267/10, LEX nr 785490.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2014 r., V CSK 45/13, OSP 2015/6/56.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 września 2013 r., I CSK 748/12, OSNC 2014/6/67.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 sierpnia 2015 r., V CSK 668/14, LEX nr 3103249.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2017 r., V CSK 660/16, LEX nr 2350004.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2007 r., III CSK 234/07, LEX nr 487539.

Wyrok Sądu Okręgowego w Koszalinie z dnia 17 lutego 2015 r., VI Ga 8/15, LEX nr 1833828.

Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 1 czerwca 2017 r., XIII Ga 451/17, LEX nr 2385822.

Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 12 stycznia 2018 r., XIII Ga 649/17, LEX nr 2504175.

Wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 31 maja 2019 r., I C 31/19, LEX nr 2692549.

Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 14 października 2016 r., X Ga 421/16, LEX nr 2146683.

Wyrok Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 13 czerwca 2018 r., VIII Ga 205/18, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych.

Wyrok Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 28 lipca 2015 r., VIII Ga 75/15, LEX nr 1839947.

Wyrok Sądu Rejonowego w Elblągu z dnia 18 września 2020 r., V GC 1539/19.